

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Yıl : 1969

Cilt : XVII

Yayın Komisyonu:

Prof. Mehmet KARASAN (*Dekan*)

Prof. Dr. Hüseyin YURDAYDEN

Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU

Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU

Doç. Dr. Mehmet HATİBOĞLU

Doç. Dr. Hüseyin ATAY

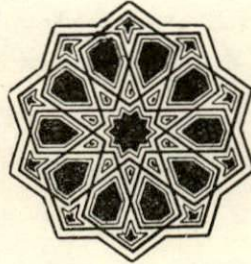
Yıl : 1969

Cilt : XVII

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

1971 YILI

1971 YILI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ . 1971

İ Ç İ N D E K İ L E R

Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN, <i>Anadolu Örf ve Adetlerinde Eski Kültürlerin İzleri</i>	1
Prof. Dr. Cavit SUNAR, <i>İslâm Meşşâi, Felsefesinde İlk Adım</i> ..	29
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU, <i>Nuseyriler</i>	51
Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU, <i>'Ali ibn abi Talha'nın Tefsir Sahifesi</i>	55
Doç. Dr. Hüseyin ATAY, <i>Memleketimizdeki İlim ve Din Anlayışı Üzerine</i>	83
Doç. Dr. Talât KOÇYİĞİT, <i>'İlmu Uşuli'l-Hadis veya 'İlmu Mustalahil-Hadis</i>	117
Osman KESKİOĞLU, <i>Zuamâ'ul-Islâh=İslâhât Öncüleri Hakkında Görüşler</i>	137
Ali Himmet BERKİ, <i>İslâm'da Kaza Tarihi</i>	153
Prof. Dr. Şakir BERKİ, <i>İslâm Hukukunun Ana Hatları</i>	169
Fevziye Abdullah TANSEL, <i>Olanlar Şeyhi İbrahim Efendi ve Devriyesi</i>	187
Dr. Süleyman ATEŞ, <i>Toprak ve İslâm</i>	201
Joseph L. HROMADKA, <i>Doğu Ortodoksluğu (çev.: Günay TÜMER)</i>	239
Doç. Dr. Hüseyin ATAY, <i>Kur'an'a Göre Münazara Metodu</i> ...	259
—, <i>Kurban Bayramı ve Felsefesi</i>	277
Doç. Dr. Necati ÖNER, <i>Mantığın Ana İlkeleri ve Bu İlkelerin Varlıkla Olan İlişkileri</i>	285
Mustafa FAYDA, <i>Hicaz Kütüphaneleri</i>	305
<u>Kitap Tanıtma:</u>	
<i>Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler</i> (Doç. Dr. Hikmet TANYU)..	309
<i>Farabi</i> (Doç. Dr. Hüseyin ATAY)	315
<i>Usulu't-Tafsir Li Kitabillahi'l-Munir</i> (Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU)	329
<i>Kitab'ut-Tabakat</i> (Mustafa FAYDA)	333
<i>Tarihu Halife b. Hayyat</i> (Mustafa FAYDA)	337
<i>Müsnedül-İmam Zeyd</i> (Abdülkadir ŞENER)	339
<i>İmam Nâfi', Râvileri ve Kıraâtları</i> (Demirhan ÜNLÜ)	349

KURBAN BAYRAMI VE FELSEFESİ

Doç. Dr. HÜSEYİN ATAY

Kurban bayramı İslâm dininin kabul ettiği iki dinî bayramdan biridir. Kurban sözü her nekadar Arapça ise de Araplar bu kelimeyi kullanmazlar. Kurban bayramına “adha” derler. Ashında “adha” edhat’ın çoğulu olup kuşluk anlamında olan “duhâ” kelimesinden türemiştir. Kuşluk vaktinde kesilen hayvan anlamında, o zaman kesilen kurbanların bayramı demektir¹.

İslâmiyet, insan varlığını bir bütün olarak ele alır. Onun madde ve ruhdan ibâret olduğunu kabul eder. Ve sonra da her ikisi arasındaki dengeyi korumaya dikkat eder. Ruh yönünü ele aldığı zaman madde yönünü unutmaz, maddesini yoğurduğu zaman da ruhu onun hamuru içine katar. Böylece insanın dış dünyasının düzeninden iç huzurunu ve iç huzuruyla maddî refahını sağlar.

Kurban bayramı, kurban kesmeği kutlamak için değildir, bayram olduğu için kurban kesilmektedir. Diğer bir deyişle, kurban için bayram edilmiyor, bayram için kurban kesiliyor. Bu bayramda asıl olan Hac’dır. Haccın şartları ve farzları içinde kurban kesmek sadece Kıran ve Temettu denilen haccı başaran kimseye, bu başarısına şükür etmesi için vâcibtir². Bunu kesmeğe parası olmayan kimse, oruç tutar. Bu bayrama, Hac bayramı, Tavaf bayramı, Arafat bayramı, Halil İbrâhim bayramı, Şeytan taşlama bayramı ve sâir adlar verilebilirdi. Bu iş ve fiillerde, insan bedenî ve rûhî olarak ibâdetle kendini Allâh’a yaklaştıran şahsî ve ictimâî bir ibadette bulunmaktadır; Allâh’a yönelmekte, rûhunu O’nun huzurunda anıklamaya tâbi tutmaktadır. Bütün bunların toplamının yapıldığı günler, Kurban Bayramı olarak ilân edilip kutlanmaktadır. Bu ibadetler ancak belirli yerlerde ve belirli za-

1 Âsım Efendi, Kamus Tercümesi, 4/1047, Ahmet Abdurrahmân El-Benna, Buluğ al-Emâm Şerh el-Feth el-Rabbânî Tertib Musned Ahmed b. Hanbel) 13/57, Mısır 1358, Ahmed Rıza, Mucem Metnil-Lûğa 3/538

2 Abdulgani el-Ganîmî el-Meydânî, el-Lubab li Şerhi’l-Kitâb 1/179, Mısır 1955.

manda yapılabilmektedir. Bu ibadetler yalnız başına değil, topluluk halinde yapılmaktadır. Toplum yönüne önem veren İslâmiyet, insanın ruhunu, içini temizlemeyi, onun sevinçli ve neşeli olmasını amaç edindiği böyle bir günde insanların birbirine ısınmasını, karışmasını ve kaynaşmasını kolaylaştırmak için maddeten onların yaklaşmalarını sağlayacak sebeplere de başvurmuştur. Bundan dolayı diğer isimler arasından buna Kurban demeyi seçmiştir. İslâmiyetin kabul ettiği bir ilke (esas) de hediyeleşmek suretiyle birbirine sevgiyi, bağlılığı ve saygıyı artırmaktır³. Yemeden, aç karnına bayram yapmanın ne kadar neşesiz ve sevinçsiz, tâkatsız, güçsüz geçeceği apaçıktır.

Ramazan bayramında fitra vermek şart koşulmuştur. Bu, Ramazan bayramında yoksullara yapılması ön görülen yardımdan başka bir şey değildir. Kurban bayramında değişik bir şeyin olması zevk ve neşeye daha uygundur. Bu da yemek ziyafeti olacaktır. Yemek ziyafetinde en önemli yemek, şüphesiz ki ettir. İşte bu, herkesin sofrasına aynı cins yemeğin temin edilmesi ve zenginin, fakirin bir kaç gün aynı yemeğin tadını müşterek olarak duymalarını ve böylece rûhî beraberliğin yanında, maddî beraberlik ve yardımlaşmalarını sağlamıştır.

Hazret-i Peygamber'in kurban etinin dağıtımı ve saklanması hakkındaki emir ve tavsiyeleri bu hususu açıkça belirtmektedir. Onun, bâzan etin hepsinin dağıtılmasını, bâzan üçte birisinin geri bırakılabileceğini, bâzan üç günden fazla, etin kalmamasını ve bâzan da fazla saklanabileceğini açıklaması⁴ toplumun, komşuların, mahalledekilerin zaman ve mekâna göre olan ihtiyaçlarının göz önüne getirilerek hareket edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İslâmiyet sadece kendi mensuplarına değil bütün insanlara, hangi dinden olursa olsun herkese Kurban eti vermeği hoş görmüştür⁵. Bayramı bir sokak gösterişi, kuru bir gürültü olmaktan çıkarmış, onu her eve, her evin mutfağında pişen aşına kadar götürmüş ve onu herkesin aşına katmıştır. Bu, ictimâî rûhu herkese madde ile tattırmayı amaç edinmiştir. Bunu yapabilmek için kurbanın kanını akıtmayı şart koşturmuştur. Bunun için kurbanlık hayvanın kıymetini para olarak dağıtmayı kabul etmemiştir. Öyle olsa bayramda bir beraberlik olmayacak; kimi kurban eti yerken, kimi de aldığı bir kaç kuruşla

3 Abdurrahmân b. Ebi Bekr Es-Suyûfi, El-Câmiu's-Sağır 1/132, Mısır, 1330:

4 Ahmed Abdurrahman el-Benna, Bulûğ ul-Emânî Şerhül Fether-Rabbânî (Tertib Müs-ned Ahmed b. Hanbel) 13/99 vd. Sahîhi Müslim Nevevî Şerhiyle, 13/128 vd. İbn-i Hazm, El-Muhalla 7/383

5 Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 545, İstanbul 1953

kalacak ve hatta kurban eti yerine para dağıtan kimse bile kurban eti yeme zevkinden mahrum kalacaktır. Bu böyle iken Kurbanın aleyhinde bulunanlar vardır. Kötü niyet ne yapmaz, en üstün ilkeleri ve temiz duyguları en bayağı bir şekilde gösterme gücüne sâhiptir. Kötü niyet insanın en büyük düşmanıdır.

Kurban bayramı tarihî bir geleneğe dayanmaktadır. Çeşitli ve değişik rivayet ve söylentileri bir yana bırakıp, bunu sâdece Kur'ân-ı Kerim çerçevesi içinde inceliyecek olursak, şunu görmüş oluruz: Hazret-i İbrahim, Peygamber olunca kavmini imâna davet ediyor ve onlarla uzun süre mücadele ediyor⁶. Sonra babasına aynı çağrıda bulununca, meydana gelen tartışmada, Hazret-i İbrahim babası tarafından kovuluyor⁷ ve böylece yurdunu terk etmek mecburiyetinde kalıyor⁸. Yaşlanmış, çocuğu olmamış karısı ile beraber yabancı diyarlara göç ediyor. Artık çocuksuzluk, gurbet acısı canına tak ediyor, iliklerine işliyor. Tam bu sırada Rabbi kendisine halim bir çocuk va'dediyor. Bu çocuğun onun için ne kadar lüzumlu olduğu düşünülürse, gayet iyi anlaşılır. Bu çocuk biraz büyümüş, babasının yanında yürüyebilecek bir çağa gelmiştir. İşte tam bu sırada ihtiyar baba rüyada çocuğunu boğazladığını görür. Fakat bu rüya sıradan kimselerin rüyası değildir. O rüya, rüyada bir vahiydir. Zira peygamberlerin rüyası da bir çeşit vahiy demektir⁹. Eğer böyle olmasaydı bu kocamış insanı oğlunu boğazlamaya sürükleyecek kuvvette kesin bir bilgi meydana getiremezdi. Zira vahiyle gelen bilginin gereğinin yapılması zorunludur. Çünkü vahiy kaynağı belli olup, sahibine kesin bilgi veren bir bilgi yoludur. İhtiyar baba bu durum karşısında sarsılmıştır. Çocuğu kendisine müjdeleyen Zat-ı Kibriya, bu sefer onun boğazlanmasını istiyordu. Veren de alan da aynı olduğuna göre, vermesi ile almasında bir hikmeti olması lâzım gelir. Baba meseleyi oğluna açıkca anlatmaktadır. Çocuk da babasının aldığı emri yerine getirmesini uygun görmekte ve kendisinin sabırlı bulunacağını babasına anlatmıştır. Gerçekten anlatılanlar sıradan adamlar tarafından kabul edilmeyecek surette görünürse de bu olayda baba ve oğlun peygamber olduğu düşünülürse, durum kolayca kavranılır. İhtiyar baba gördüğü rüyayı fi'liyata çıkarmaya teşebbüs eder, oğlunu yanı üzere yatırır, bıçağı çekeceği an ilâhî nidâ tekrar vuku bulur. Hazreti İbrahim'e rüyasında doğru olduğu, bu onun samimiyetini bir deneme olduğu, kazandığı için de mükâfâatını göreceği kendisine müjdelenirken, oğlunun yerine bir kurban kesmesi

6 Enbiyâ Süresi, 53-70; Sâffât Süresi, 84-98

7 Meryem Suresi, 41-46

8 Saffat Suresi, 99

9 Sahih-i Buharî 1/3, İstanbul, Matbaa'yı Âmire

bildirilir ve bu kurbanın geleceklere de intikal edeceği haber verilir¹⁰. Burada aklıma gelen bir noktaya değinmek yerinde olacaktır. Oğlunu kurban etmek üzere denenen Hazreti İbrahim'den başka bir peygamber yoktur. Böyle büyük bir imtihan vermek ancak ona düşmüş olmasına, Hazret-i İbrahim'in kendisinin sebep olduğu söylenebilir. Zîrâ daha önce Hazret-i İbrahim Cenab-ı Hakk'tan ölüleri nasıl dirilttiğini görmeyi istemişti. Cenab-ı Hakk, inanıp inanmadığını sorduğunda Hazret-i İbrahim de evet, inanıyorum, fakat gönlümün yatması için istiyorum, deyince, Cenab-ı Hak isteğini yerine getirmişti¹¹. Hiç bir peygamber de Cenab-ı Hak'tan böyle bir istekte bulunmamıştı. O, Allahı denemişti, Allah da onu denedi. İşte Hazret-i İbrahim'in bu kıssasını işaret için Peygamberimiz Hazret-i Muhammed (s.a.v.) Kurbanın meşruiyetini açıklama hususunda onun din büyüğümüz Hz. İbrahim'in dinî geleneği olduğunu söylemek suretiyle açıklamıştır¹².

Yukarıda Hac ibadetlerinin önemlilerinden biri seçilip bu bayrama ad verilmeyip kurban denilmesinin sebab-î hikmetinin toplum yönüne ehemmiyet verildiğini gösterir demiştik. Hac esnasında yapılan ibadetlerin tarihçesi Kur'an-ı Kerim'de ve Hazret-i Peygamberin Hadislerinde belirtildiği gibi Hz. İbrahim'e dayanmaktadır. Ancak şimdiki yapılan merasim ve ibadetler İslâm'a mahsustur. Mekke-i Mükerrreme ve civarındaki belirli yerlerde yılın belirli zamanında toplu halde yapılan ibadet, yalnız o yerlerin sakinleri ile oraya dışardan gidebilecek mâlî ve bedenî gücü olan hacı adaylarına inhisar ettilmemiştir. Orada yapılan ibadet ve merasimden her yerde yapılabilecek ve hepsini ihtivâ edecek, özel yerlere bağlı olmayacak iki, örnek, diğer bütün müslümanlara da teşmil edilmiştir. Bunlardan biri bayram namazı olup haccın içinde yapılan ibadetlerin bir özetidir. Bayram namazında aynı şekilde topluluk, öğüt, hutbe ve sarmaş dolaş bayramlaşma aynı havayı teneffüs ettirebilir. Bu, ibadetin ruhî ve manevî yönüdür. Hac'tan bütün müslümanlara intikal eden diğer ikinci nesne de kurban kesmektir. Bu da yukarıda anlatıldığı gibi ibadetin maddî ve toplumsal yönüdür. Böylece bütün müslümanlar Hac'ta Kâbe ve civarında olanlar, dünyanın her yanında ve yöresinde bulunanlar aynı havayı teneffüs edip aynı bayramı aynı ibadetlerle ve gönül huzuru ile yapıp mutluluklarını duyabilirler.

“Kevser” suresinde ki “Rabbın için namaz kıl ve hayvan kes” anlamındaki iki emrin, bayram namazı ve kurban kesmek olduğunu nakledenler¹³

10 Saffat, 100-108

11 Bakara, 259

12 Sarahsî, El-Mebcut 12/8

13 Tefsir-i Taberî, 30/326 vd. Mısır 1954

bunu kasdetmişlerdi. Biz burada bayram namazı üzerinde değil, kurban kesme üzerinde biraz daha durmak istiyoruz.

Buradaki "hayvan kes" in anlamında âyet-i kerimede kullanılan "in-har" emridir. Bu kelimenin kökü "nahr" dan gelmekte olup yukarı göğüs, boğaz çukuru demektir¹⁴. Kaburga kemiklerinin yukarı uçlarının bitip boğazın başladığı yerdir.

Bu kök kelime, fiil olarak kullanıldığında aldığı mânâları üç grupta toplayabiliriz. a) Deveyi göğsü yukarisından, boğaz çukurundan kesmek, boğazlamak¹⁵, b) Göğsü ile yönelmek, göğüslemek, göğüs bir nesnenin karşısında olacak şekilde durmak, dikilmek, c) Elleri namazda bir biri üzerine göğse koymak¹⁶. Bu üç manadan ilk ikisi sözlük anlamına dayanmakta olup, üçüncüsü dinin kelimeye verdiği anlam olduğu açıktır. Şimdi burada bir emir karşısında bulunduğumuzda şüphe yoktur. Meseleyi aşlından bir çözüme götürmek için usul yönünden ele alınmasında zaruret olduğu görülmektedir. Usul-ül-Fıkıh'ta "mutlaka emir vücub ifade eder"¹⁷. diye bir kuralı Hanefiler daha çok savunur. Bu kaideyi tatbik ettiğimiz zaman bütün üç mânanın da farz olması gerekir. Oysa (c) şıkkı Hanefilerce sünnettir. (a) şıkkı ki, kurban kesmek demektir, Hanefilerce vacibtir. (b) şıkkı ki, namazda kibleye dönmek olursa, bu farzdır. Bu âyet delil alındığında namazda kibleye dönmenin farz olduğu anlaşılmasında kaidenin tam gereği kabul edilmiş olur. Aynı emrin kurban kesmek mânasında farz olması gerekir. Kurban kesmek İmâm-ı A'zam'a, Züfer ve Hasan'a göre vacib olup, Ebu Yusuf ve Muhammed'e ve diğer mezheplere göre de sünnettir¹⁸. Eğer âyet-i kerime kurban için delil alınacak olursa, kurbanın farz olması gerekir. Âyet delil alındıktan sonra Kurbanın vacib veya sünnet olduğunu ileri sürmek için başka bir delil göstermeğe ihtiyaç vardır. Bunun için Kurbanın sünnet olduğunu kabul edenler bu âyet-i kerimeyi delil göstermiyorlar. Fakat âyet-i kerimeyi delil alıp ve oradaki emrin mutlaka vücub için olduğunu savunan Kâsânî (Bedayi'Us-Sa-

14 Asım Efendi, Kamus Tercümesi 2/696, Ebu Ali b. Zekeriyya b. Faris, Mu'cam Mekayis El-Luga 5/400

15 Asım Efendi, Kamus Tercümesi, 2/696,7, İbn Faris, Mu'cem Mekayis el-luga 5/400

16 Asım Efendi Kamus Tercümesi 2/697, Ebu Muhammed Ali b. Hazm, El-Muhallâ 5/357, Her üç mana için bak Ebu Bekr el-Cassas, Ahkâmul-Kur'an 3/475-6

17 Şemseddin Muhammed b. Hamze el-Fenârî, Fusul Bedayi 2/14, 15, 17, 18, Usul- Pezdevî 1/118, 120, 121, 1308, İstanbul, Abdul Vehhab Hallaf, Usul-ü/Fıkıh, 228 vd. 1954, Mısır

18 Abd-ul Gani, El-Ganîmî el-Meydanî, el-Lubab şerhil-Kitap 3/124, Mısır, 1955, Ebu Cafer el-Tahavî, Muhtasar el-Tahavî 300, Mısır, 1370, Ebu Bekr el-Murginânî, el-Hidaye 4/55 Mısır, 1326, İbn Hazm, El-Muhallâ 7/358, En-Nevevî, Şerh'ul-Muslim, 13/110, Mısır, 1930

nâyi'da) Şesm'ul-Eimme (Mebşûtn'da) Ebu Bekr El-Cessas (Ahkâm-ul Kur'an'da) vücub sözünü hem usûlî ve hem fikhî anlamda kullanıyorlarsa da¹⁹ Usul'deki vücub ile Fıkıhtaki vücub arasında fark gözetmeleri gerekirdi. Zira bu bir çok karışıklığa sebep olur. Açıkladığımız gibi mutlaka emir vücub için olup başka bir manaya delâleti ikinci bir delile, işarete bağlıdır. Burada ki vücub gene dediğimiz gibi usul-î manada olup farz demektir. Oysa Kâsânî ile Sarahsî bu usûlî anlamdaki vücuba fikhî anlamda ve farzın aşağısında olan manayı verip usulî ve fikhî anlamdaki vücubu aynı tutarak fıkıhtaki farz ile arasındaki farka değiniyorlar. Böylece mutlaka emrin vücubu gerektirdiğini, fakat farz olmadığını, farz olması için başka bir delile ihtiyaç olduğunu ileri sürüyorlar, demektir. Oysa, böyle söyleyenler mutlaka emrin vücubu gerektirdiğini kabul etmeyenlerdir²⁰. Hanefiler farz ile vacip arasını ayırmakta iseler de emrin vücubu gerektirdiğini kabul etmişlerdir. Mutlaka emrin vücubu gerektirip gerektirmedeki tartışmalarından farziyet manası anlaşıl-maktadır. Eğer, gerçekten farzın altında kalan vacib manasını kastediyorlarsa, bu gün farz olarak yaptığımız ve yapmasında titizlik gösterdiğimiz bir çok hükümler vacib olacaktır. Bu durum karşısında Usûl-ü fikhî yeniden ve esash şekilde öğrenmeğe ve inceleğe lüzum duyulacaktır. Zaten bu ilim terk edilmekle takiltiilik başladı, diyenlerin isabet ettiğini söylemek aşırılık kabul edilme-yeceğine kaniyiz.

El-Hidâye gibi bazı Hanefî fikh kitapları Kurban kesmeğe âyet-i kerimeyi delil getirmiyorlar. Hazret-i Peygamberimizin hadislerinden delil getiriyorlar. Bu arada en kuvvetli delillerinden bir kaçı olarak "Zengin olup kurban kesmeyen namaz gahlarımıza yaklaşmasın" "Kurban kesin, o din büyüğümüz Hz. İbrahim'in geleneğidir". ve "Zengin olan kurban kessin²¹" hadis-i şerifleridir. Ayet-i Kerîmede münâkaşasını yaptığımız "mutlaka emir vücub ifade eder", kaidesi buradaki hadisi şerifler için aynı tartışmayı gerektirir. Zira Hz. Peygamberin hadisi ile bir nesnenin farz, vâcip veya haram olduğu sabit olabilir.

Kurban kesmenin vacip veya te'kidli sünnet olduğuna böylece kısaca değindikten sonra kimlere vâcip veya sünnet olduğunu görelim.

19 Bak. Şesm'ul-Eimme, Es-erahsî, El-Mebşut, 12/8-9, El-Kâsânî, Bedayîus-Sanayî 5/62 Mısır, 1910.

20 Abdulaziz b. Ahmet, b. Muhammed El-Buhârî, Keşful-esar Şerhu Usulil-Pezdevî Li-Fahril İslâm Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. El-Hüseyn'in El-Pezdevî, 1/108, 109

21 el-Murginânî, el-Hidâye 4/56, Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf ez-Zeylâî, Nasbur-Raye li-Ahadisil-Hidâye 4/207, 1938, Kâsânî, Bedayî' 5/62, İbn Hazm, el-Muhalla 7/357, Sarahsî, el-Mebşut, 12/8

Kurbanın bir kimseye vâcib olması için, şu şartları hâiz olması gerekir. a) Hür olmalıdır. Köle olan, mal ve mülk sahibi olmadığı için kesemez. b) Müslüman olmak şarttır. Zira İslâm dininin gerektirdiği bir vacibedir. c) Mukîm olan kimseye gerekir. Yolculukta olan kimse, yolculuk sıkıntıları içinde kurban kesmekle sorumlu tutulması, onun kesimi, dağıtımı ve saklanması ile uğraşması zor olacağından, kurban kesmenin hikmeti tamamen gerçekleşmeyeceği için yolcuya vâcib değildir. Bunun için yolculuk ederek hacca giden hacılara da vacib değildir. d) Diğer bir şart ta zengin olmaktır. Kendisine vacib olmayan kimsede kesebilir ve bundan dolayı da kendisine vacib olmadığı halde, kurban sevabı alabilir. Fakat bu hususta dikkat edilmesi gereken bir noktayı hatırlatmamız yerinde olacaktır. O da, kurban kestiğinden dolayı ailece sıkıntıya düşmemesinin gerektiğidir. Böyle bir sıkıntıya düşecek bir fakirin hiç bir suretle kurban kesmesi doğru olmaz. d) İmam A'zam ve Ebu Yusuf'a göre akıl bâliğ olmak şart değilse de İmam Muhammed ve Züfer'e göre akıl bâliğ olmak şarttır, ve doğru olan da budur. Bütün bunlara göre, kurban, hür, müslüman, mukîm, zengin, akıl ve bâliğ olan kimselere vacibtir.

Bayramda nasıl insan süslenir, donanır, iyi ve güzel elbiseler giyinir, her tarafta güzel intizam, düzen kurulur, şenlik içinde herkes şen olursa, böyle bir günün ziyafeti de öyle olmalı ve kesilecek kurban da bu şekilde özel bir takım nitelikleri haiz olmalıdır. Başka günlerde et için kesilen hayvanlardan farkları bulunmalıdır. Bunun için her uzvu tam ve yerinde olan, cinsinin en olgun ve güzel çağında olması en uygun olanıdır. Yalnız her zaman ve herkes için bu nitelikte bir hayvanı bulmak imkansız olacağından, her cins kurban hayvaniyle ilgili, en az yaş sınırı konmuştur. Kurban üç cins hayvandan olur. a) Koyun, keçi, dişi veya erkek olsun, bir yaşından aşağı olan kurban olmaz. Ancak sıkışık durumda 7 ve 8 aylık olup ta gösterişçe bir yaşında imiş gibi görünürse, o zaman kurban yapılabilir. b) Sığır ve manda gibi hayvanların iki yaşından aşağı olmamaları şarttır. c) Deve, en az beş yaşını bitirmiş olmalıdır. Bu üç cins hayvanın dışında kalan hayvanlardan kurban kesilmez²².

Ortaklaşa kurban kesmeğe gelince hayvanlar iki guruba ayrılır. Yukarıda üç cins dediğimiz hayvanların (a) cinsi yâni keçi ve koyun, tek kişi için kesilebilir. Hayvanın yaşı tam olduktan sonra, büyüklük ve küçüklüğün önemi yoktur. Geri kalan (b) ve (c) gurupları yâni sığır cinsi ile deve, yedi kişi tarafından aynı gaye ile kurban edilebilir. Aynı gayeden maksat, hepsinin Allâh'a ibâdet kasdiyle kurban kesmeleri demektir.

Kurban edilecek hayvanın bir veya iki gözü kör olanı, dişlerinin çoğu dökülmüş bulunanı, boynuzlarının biri veya ikisi dibinden kırılmış olanı kurban olmaz. Ama yaratılıştta boynuzsuz ise bu, kurban olmasına mâni değildir. Fakat kulağı veya kuyruğu dibinden kesik veya çoğu kesik olan kurban olmadığı gibi yaratılıştta kuyruğu veya kulağı yoksa gene kurban olmaz. Çünkü kuyruksuz ve kulaksız hayvan normal değildir.

Dediğimiz gibi bayrama yakışacak bir hayvan olmalıdır. Herkes tarafından görülecektir, görenler tarafından â!.. kulağı yok, kuyruğu kopuk, gözü kör, diye uzuv noksanlığı görenlerin dikkatini çekmeyecektir, çekecek olursa kurban olmaz.

Kurbanın kesilmesi zamanı, en doğrusu bayramın birinci günü güneşin doğuşundan bir saat sonra başlar. Güneşin doğuşundan kırk beş dakika sonra bayram namazı kılınacağına ve namaz da onbeş dakika süreceğine göre namazın kılınma müddetinden sonra kesilebilir. Kurban kesme zamanı bayramın üçüncü günü akşamına kadar devam eder.

Hayvan kibleye yanı üzere yatırılıp "Bismillah' Allahu Ekber" diyerek kesilir. Keserken ve kesmeden önce hayvana hiç zahmet etmemelidir. Kurbanın hiç bir şeyi satılmaz, satılacak olursa, alınan para fakirlere dağıtılır. Eti, zengin ve fakire, gayri müslime de verilir. Ailenin kalabalık ve azlığına göre etin azı veya çoğu dağıtılır. Bu hususta verilen değişik hükümler, o günkü toplumun ve ailenin durumuna göre hareket edilmesi gerektiğini ifade eder.